

10. 12. 2007

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Hledá se nový lovec komunistů

Tlustá čára za minulostí se v poslední době viditelně ztenčila.

Skóre: 0.97

Název zdroje: Respekt

Datum vydání: 10.12.2007

Nadpis: Hledá se nový lovec komunistů

Strana: 16

Rubrika: Česko

Autor: TOMÁŠ PAVLÍČEK

Ročník: 18

Číslo: 50

Oblast: Časopisy - ekonomika a politika

Zpracováno: 10.12.2007 02:11

Identifikace: CERE20071210010027 cz

Klíčová slova:

čin (10x), justice (6x), soudem (5x), soudní (4x), trest (3x), soudu (3x), odsouzení (3x), soudy (3x), trestům (2x), právní (2x), Ústavu (2x), vězňů (2x), právo (2x), odsoudit (2x), Státní zástupce (2x), rozsudek, právníka, amnestie, trestní, právník, soudců, vězni, zákon, soud, kauza, soudů, vězení, trestu, soudci, Soudce, státní zástupci, autorskými právy, ústavního soudce, právní názor, trestným činem, autorská práva, trestní oznámení, státní zastupitelství, státního zastupitelství, ministerstvo spravedlnosti, státní zástupkyně, státních zástupců, trestních oznámení, obžalovaných, odsouzen, soudkyně, trestních, soudních, právníci, rozsudku, odsouzeno, odsouzená, potrestání, odsouzených, odsouzení, odvoláním, trestnost

Tlustá čára za minulostí se v poslední době viditelně ztenčila. Na zelené louce vzniká nový ústav, který bude mít ohlížení do nedávné historie na starosti. A čerstvě o sobě dali vědět i pozapomenutí "lovci komunistů" z někdejšího Bendova úřadu. Jenže i tak vládne nad vyrovnáváním se s minulostí v Česku oprávněná nespokojenost.

Kristýna Vlachová se jenom smutně pousmála. Volal kdosi z České televize, že prý z programu stahují její dokument o slovenské historii nazvaný Cesty naděje.

"To by se za Langoše stát nemohlo," říká filmařka a líčí příhodu, která je pro československé vyrovnávání se s minulostí příznačná. Stopku už připravenému programu totiž vystavil ani ne vteřinový záběr jistého slovenského biskupa z dob fašistické Slovenské republiky, jak hajluje před prezidentem Jozefem Tisem. Problém přitom je, že zmíněný biskup se nebezpečně podobá Jánu Vojaššákovi, který by podle představ slovenské vlády a katolíků měl být co nevidět blahořečen. A dokument by to teď mohl překazit.

Povzdech Vlachové směrem k Jánu Langošovi má jednoduché vysvětlení: bývalý federální ministr vnitra se stal před časem prvním ředitelem slovenského Ústavu paměti národa arazil co nejotevřenější pohled na minulost. Jenže Langoš loni tragicky zahynul při autonehodě, změnila se vláda a vedení ústavu. Dokument Vlachové přitom vznikl ve spolupráci s tímto ústavem a jeho ředitel

Ivan Petranský teď s odvoláním na jakási autorská práva odvysílání filmu blokuje. "Langoš by prostě zavolal do České televize a řekl by jim, odvysílejte to a pošlete mi honorář, já to s autorskými právy vyřídím," míní Vlachová. Jenže teď ústavu vládou politici Slovenské národní strany a těm představa pošpinění hajlujícího národovce vadí víc než zamlčování skutečnosti. Z chystaného pořadu v ČT tedy sešlo.

Na druhé straně řeky Moravy se teď také chystá podobná instituce, která by měla mít v popisu práce obcerstvovat paměť českého národa. Minulý týden horní komora parlamentu vybrala lidi do dozorcí rady chystaného ústavu. Tyhle nenápadné posty jsou přitom velmi důležité pro každého, komu teď záleží na co nejostřejším obrazu české moderní historie. Dozorčí rada bude volit šéfa Ústavu pro studium totalitních režimů, a jak ukazuje slovenský příklad, ale také dlouhodobé skomírání českého Úřadu vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu (ÚDV), postavy šéfů podobných institucí jsou pro vyrovnání se s minulostí kardinální.

Genocida poslední záchranou

Police v trezoru se mírně prohýbá pod asi metrovým stohem papírů, vyšetřovatelka (jméno kvůli strachu z nepříjemné publicity nechce zveřejnit) je zkušeným pohybem prstů probírá, pak zvedá telefon, aby ověřila další jméno. V téhle malé kanceláři bez záclon a s šedivým kobercem se rozjíždí poslední velké pátrání ÚDV. Jde o opravdu velkou akci: ÚDV chce potrestat někdejší prokurátory, předsedy národních výborů a esenbáky, kteří v padesátých letech likvidovali "vesnické upíry", jak bolševici říkali bohatým sedlákům. Ba co víc, chystá se je usvědčit z těžkého zločinu - genocidy. "Vyžádala jsem si papíry z okresních archivů, pátrám po tom, kde se objevuje nějaký podpis, a pak se ty lidi snažím ztotožnit," říká inspektorka. "Nemáme řidiče, tak jsem se několikrát vypravila autobusem do těch Lhot a Lhotek a mluvila s poškozenými a jejich dětmi. Jsou to někdy srdceryvné příběhy. Když jsem psala úřední záznam, sama jsem se rozplakala," líčí svoji pouť po historii. Vyšetřovatelka se ve vesnicích vyptávala i kronikářů, studovala matriky, domů se vracela v deset hodin večer. Když se jí podaří najít jméno někoho z pachatelů, jde do centrální evidence obyvatel zjistit, jestli ještě žije. "Tuhle zvoním v Brně u jedné paní a ptám se jí na manžela, který má být podle evidence naživu. Ten už je tři roky na hřbitově, odpověděla mi," popisuje vyšetřovatelka. Na stole je 150 trestních oznámení, která si podle místa podání rozebrali okresní státní zástupci, s nimiž spolupracuje 18 z 26 vyšetřovatelů ÚDV. Zatím se podařilo prověřit asi třetinu případů, ale všichni pachatelé byli mrtví. Až na jednoho. "Narazila jsem na jistého krajského funkcionáře KSČ, pojedou ho vyslýchat, ale nevím, v jakém bude stavu, tomu člověku je přes osmdesát," vypráví vyšetřovatelka.

Příběh největší akce v dějinách ÚDV vypovídá celkem přesně o tom, jak se v Česku daří reflektovat minulost. Popisované pracovní nasazení vzbuzuje úctu. Potíž ale je, že vyšetřování se rozběhlo pozdě. Rozdělaný spis čekal v šuplíku ÚDV od poloviny devadesátých let, pak se dlouho nedělo vůbec nic. "Státní zástupce původní trestní oznámení odmítl kvůli obecnosti a nekonkrétnosti," říká zástupce ředitele ÚDV Pavel Bret. ÚDV vyzval Konfederaci politických vězňů, která trestní oznámení podávala, aby napsala přesně, koho ze zločinů podezřívá. Konfederace odpověděla, že to je věc policie, ÚDV řekl, že není, a tak běžely roky.

Další zapeklitý problém bylo určit, jaký zločin vlastně viníci spáchali. "V případě akce K, čili zákroku proti kulakům, se teprve hledal právní názor, jestli to lze stíhat, jestli to není promlčené," vysvětluje další důvody průtahů Pavel Bret. Lidé z konfederace vyvíjeli neustálý tlak na ÚDV i státní zastupitelství (při všech osobních setkáních jim znova a znova svoji věc připomínali), až se v roce 2006 konečně hnuly ledy. Na "válečné poradě" se sešlo vedení státního zastupitelství s ÚDV a shodly se na tom, že trestnost "akce K" přece jen prověřit.

Jenomže kvůli průtahům je na stíhání podle "běžných" paragrafů na zneužití moci už příliš pozdě. ÚDV se tedy snaží dohnat čas tím, že tažení proti kulakům klasifikuje jako nepromlčitelnou genocidu. Jenže i kdyby se podařilo nějakému krajskému tajemníkovi KSČ či někomu dalšímu prokázat, že se na násilném rozkulačování podílel, čeká zřejmě ÚDV prohraná právní bitva. Na konferenci, která se

Ioni konala v Senátu, se zdejší právníci shodli, že takzvané rozkulačování nelze chápat jako genocidu. Velké pochyby o narychlo stíhané genocidě má dokonce i jeden z prvních "lovců komunistů" Stanislav Novotný: "Na Ukrajině mají komunisté na svědomí hladomor, který stál život víc než 17 milionů lidí, přesto se dnes vede právní spor, jestli to byla genocida, nebo ne. I když se v českém případě také jednalo o drastické kroky, nedají se s Ukrajinou srovnat."

ÚDV se ale zaštiťuje názorem bývalého ústavního soudce Antonína Procházky, který se jako jediný na senátní konferenci vyslovil pro to, aby soudy teror proti sedlákům kvalifikovaly jako genocidu. Soudce Procházka mezitím zemřel a ostatní členové soudu se k takové kvalifikaci stavějí rezervovaně. "My se prostě domníváme, že jde o genocidu, a státní zastupitelství nám to jednoznačně nevyvrací," trvá na svém Bret. Pro oběti "akce K" a jejich potomky by zajisté bylo označení za genocidu a potrestání byť jediného viníka satisfakcí. Řada odborníků zabývajících se komunistickou historií však vážně pochybuje, zda se jen úřad nesnaží zoufalou akcí zdůvodnit svoji další existenci.

Hoffmann a dost

Úřad měl v době svého vzniku ambici postavit před soud nejtěžší komunistické zločince a popsat, jakým způsobem režim lámal životy a charaktery zdejších lidí. Po dvanácti letech jeho působení na české scéně se ale nedokážou při zmínce o něm ubránit despektu ani ti, kteří mu od začátku drželi palce. "Výsledky toho úřadu jsou žalostné," říká bývalá disidentka Petruška Šustrová. "Ale říct, že byl k ničemu, to se úplně nedá, už jeho samotná existence prolamovala určitá tabu," zmírňuje vzápětí svoji příkrost. "Před soud se dalo postavit daleko víc lidí," míní další přední disident Stanislav Devátý. "Vyšetřovatelé se měli zaměřit na velké ryby, na ty funkcionáře KSČ, kteří dávali pokyny. Jim se ale povedlo odsoudit jenom řadové estébáčky." Politický vězeň z padesátých let Jiří Stránský se snaží bilanci úřadu vidět optimisticky: "V omezené míře svoji úlohu splnil. V porovnání s politickými poměry, které to umožnily, to vlastně byl zázrak."

Pokud budeme bilanci úřadu posuzovat jen optikou čísel, může si vlastně gratulovat. Podle statistik se vedlo asi 800 vyšetřování, bylo odsouzeno devět lidí k nepodmíněným trestům, 22 k podmíněným. To je víc než v kterémkoliv jiném státě střední a východní Evropy vyjma bývalé NDR. Slováci nebo Maďari dodneška neodsoudili jediného komunistického zločince, v Polsku se vyšetřování rozbíhá teprve v posledních letech. Podle bývalého generálního prokurátora SRN v letech 1990 - 99 Christopha Schaefgena vedli jeho kolegové 62 tisíc vyšetřování, viníci byli odsouzení odhadem v 300 až 400 případech. Na šest let se za mříže dostal například někdejší první tajemník komunistické strany NDR Egon Krenz, k sedmi letům vězení byl odsouzen člen politbyra Heinz Kessler. V čem se však oba státy zásadně lišily, byly podmínky: vyrovnání se s minulostí byly nakloněny všechny politické strany kromě postkomunistické PDS, Němci na rozdíl od Čechů mohli využít zkušené soudce ze západní části země nespjaté s dřívějším režimem.

V sítích českých "Wiesenthalů" neskončili komunističtí pohlaváři jako Milouš Jakeš, Josef Lenárt, zločinci v talárech jako Karel Vaš ani brutální vyšetřovatelé StB jako Alois Grebeníček. Nedávno odsouzená prokurátorka Brožová-Polednová z případu Milady Horákové je výjimkou, ani ona však, stejně jako další z hrstky odsouzených, neskončila skutečně za mřížemi.

Asi největší úlovek v síti úřadu je tak čtyřletý nepodmíněný trest pro vysokého funkcionáře KSČ Karla Hoffmanna za to, že v noci na 21. srpna 1968 nechal zastavit rozhlasové vysílání. Ten jediný šel na pár dní "sedět", než byl ze zdravotních důvodů propuštěn. Se čtyřmi roky nepodmíněně odešel od soudu také estébák Zbyněk Dudek, který v osmdesátých letech týral disidenty v rámci "akce Asanace". Dva roky připadly Ladislavu Máchovi, který se podílel na týrání kněze Josefa Toufara. Ještě před vznikem ÚDV byli odsouzeni bývalý pražský šéf KSČ Miroslav Štěpán a předlistopadový ministr vnitra Karel Kincl, oba za zbití studentů na Národní třídě.

Náměstek ředitele ÚDV Pavel Bret ale trvá na tom, že hledat důkazy a svědky po desítkách let byla sisyfůvská práce. K tomu je třeba připočítat i právní omezení: kvůli právní kontinuitě vyšetřovatelé museli zkoumat jenom zločiny, které překračovaly i komunistické právo, a museli respektovat všechny dřívější amnestie - třeba jenom kvůli nim se odložilo asi padesát případů.

ÚDV byl sice první podobnou institucí ve střední a východní Evropě, ale svazovala mu ruce řada okolností. Komunisté obviňovali jeho zakladatele Václava Bendu z politické msty, sociální demokraté označovali úřad za trafikku pro neúspěšné pravicové politiky. Zapálením pro úřad se nevyznačovali ani koaliční lidovci (jejich předseda Josef Lux varoval před honem na čarodějnice), a i když si zakladatel a někdejší disident Václav Benda ÚDV vyvzdoroval, dostal na něj málo peněz. Zatímco Benda měl k dispozici asi 100 lidí, srovnatelný německý Gauckův úřad má dvacetkrát tolik, stejně jako pozdější polský Institut národní paměti. Někdejší zaměstnanci ÚDV vzpomínají, že nejdřív ani neměli na čem sedět, prostě nedostali dost židlí. "Já jsem měl místo ve skladu, kde byl uložený záchodový papír," vzpomíná na začátky bývalý mluvčí Tomáš Hornof.

Podle právníka Stanislava Novotného, který na ÚDV působil v jeho začátcích, se spolupráce s úřady už tehdy zadrhávala. "Všechno se strašně táhlo, trvalo dlouho, než jsme dostali auta a základní vybavení." Samotná práce začínala v archivech, ale vyšetřovatelé naráželi na skleněnou stěnu. Zvlášť ředitel archivu na ministerstvu vnitra Jan Frolík je prý k mnoha záznamům nechtěl pustit. Starý muž po dvou mrtvicích dnes žije v ústraní svého pražského bytu a odmítá se k tehdejším okolnostem vyjadřovat. Důvody průtahů v archivech není dnes nikdo schopen přesvědčivě vysvětlit. Jisté je, že když před rokem nastoupil jako ředitel archivu ministerstva vnitra Pavel Žáček, propustil osm dlouholetých zaměstnanců - bývalých příslušníků StB - a práce se zásadně zrychlila.

Další neprostupnou stěnou se stali státní zástupci. "Je pravda, že za mých předchůdců státní zástupci házeli případy inspektorům zpět, aniž by vysvětlili, co v nich bylo špatně," připouští bývalá nejvyšší státní zástupkyně Marie Benešová. "Ale nemyslím si, že by v tom byl nějaký zlý úmysl, spíš osobní přezíravost státních zástupců. Chyba ale asi byla na obou stranách, mezi vyšetřovateli byli spíš nadšenci, kteří neměli povědomost, co ten soud může vzít a co ne."

Na úřad skutečně zamířili odpůrci komunismu, kteří neměli patřičnou právní nebo vyšetřovatelskou kvalifikaci. Mělo to ale logiku: pět let po pádu železné opony se těžko hledali profesně zdatní vyšetřovatelé, kteří nebyli spjatí s minulým režimem. "Já jsem některé ty obžaloby viděla, a i když nejsem právník, bylo na první pohled zřejmé, jak amatérsky byly zpracované," říká Petruška Šustrová.

Jeden příklad za všechny. V roce 2002 skončil před soudem případ čtyř estébáků, kteří poslali do Říma dopisovou bombu přednímu exilovému představiteli Jiřímu Pelikánovi. Puma zamaskovaná jako dárková kniha mu vybuchla v rukou, stačil ji ale odhodit. Přestože neutrpěl žádné následky, mohli být pachatelé odsouzeni za teroristický čin. Kdyby ovšem vyšetřovatel otevřel případ včas, v devadesátých letech. Vyšetřovatel to ovšem z nejasných důvodů neudělal, proběhla mu promlčecí lhůta, a tak šel k soudu s návrhem na tvrdší kvalifikaci - teroristický čin se zvláště závažnými následky, u něhož byla promlčecí lhůta delší. Soud se zachoval očekávaně: zprostil domnělého pachatele obžaloby. "Nebyl to tak závažný čin, jak tvrdila obžaloba," říká soudkyně Markéta Binderová, která měla případ na starosti. "Vybuchla jakási nálož, ale chyběly důkazy jaká, čili se nedalo říct, jestli to byl skutečný útok, nebo jen výstraha."

Některé případy se ale evidentně podařilo připravit pro soud pečlivě. Přesto viníci nedošli trestu, protože soudci si dávali na čas nebo rozhodovali ve prospěch obviněných. Asi nejvýmluvněji to ilustruje kauza pověstného vyšetřovatele StB v Uherském Hradišti Aloise Grebeníčka. Jeho kruté zacházení s vězni na přelomu 50. a 60. let mu vyneslo přezdívku "mlátička". "Ten případ byl připraven z pohledu ÚDV bezvadně, měli jsme listinné důkazy, výpovědi svědků. Státní zástupce nám návrh nevrátil a během roku podal obžalobu," říká náměstek Bret.

Jenže spis ležel u soudkyně Radomíry Veselé šest let. Grebeníček jedenáctkrát zmařil soudní líčení tak, že předkládal nová a nová potvrzení o špatném zdravotním stavu, případně se nechal odvézt do nemocnice. Podle bývalých politických vězňů nevyužila soudkyně všechny možnosti, aby Grebeníčka dostala před soud. Nakonec jednaosmdesátiletý pochop StB zemřel bez rozsudku. "Pokud je obviněný nemocný, jednání nemůže proběhnout," hájí se předlistopadová členka KSČ Veselá dnes. "My jsme lékařskou zprávu od Grebeníčka ověřovali znaleckým posudkem, dokonce i v nemocnici.

Kdybych ho chtěla dostat k soudu, musela bych porušit zákon." Jejímu vysvětlení ale neuvěřilo ministerstvo spravedlnosti a údajně ji chtělo odvolat. Proto raději sama z justice odešla.

Spor o Štrougala

Takhle se člověk může prodírat houštinou protichůdných výroků, nejasné odpovědnosti, malého pracovního nasazení, záměrných bojkotů. Každopádně ÚDV měl odpůrce zleva i zprava a nedostal čas na to, aby se stabilizoval a vychoval si skutečné odborníky. Možná největším neštěstím pro další práci bylo, že ÚDV chyběla průrazná a přesvědčivá osobnost v jeho čele. Václav Benda vdechl úřadu v době jeho založení v roce 1994 silný náboj, ale o dva roky později se stal senátorem a kvůli střetu zájmů z čela odešel. Zlom pak nastal v létě 1998, kdy přišla k moci sociální demokracie. Napřed začala šířit, že chce úřad úplně zrušit. (Silné slovo v ČSSD tehdy měli bývalí reformní komunisté z klubu Obroda.) To by však zřejmě neprošlo, a tak začala éra házení klacků od nohy.

Tehdejší ministr vnitra Václav Grulich poslal na ÚDV kontrolu a pod záminkou chyb v hospodaření nechal z úřadu odvézt několik desítek kilogramů písemností. Pak zakázal pracovníkům ÚDV přístup k utajovaným materiálům. V této atmosféře velká část dosavadních inspektorů i dokumentaristů, zvláště z řad bývalých politických vězňů, odešla. Náměstkem zůstal Pavel Bret, ale do čela úřadu se postavil Irenej Kratochvíl, neviditelný muž s nejasnými postoji. Následně nato aktivita ÚDV výrazně utichala. Podle informací zevnitř úřadu sice vyšetřovatelé na dalších případech pracovali, ale většinou spíš navzdory vedení než s jeho pomocí.

Střet uvnitř úřadu se vedl například o vyšetřování případu bývalého komunistického předsedy vlády Lubomíra Štrougala. Dozorující státní zástupce Martin Omelka dokonce požádal ředitele ústavu Ireneje Kratochvíla, aby za průtahy v případě potrestal Pavla Breta. "Je to pravda," potvrzuje sám Bret, "řešil to ředitel úřadu vyšetřování, ale ten pochybení neshledal." Jestli skutečně Bret vyšetřování bránil, nebo ne, se dnes nedá přesvědčivě prokázat: jeho podřízení - ovšem anonymně - tvrdí, že ano. Sám Bret to popírá. (Štrougal byl souzen za to, že měl jako ministr vnitra v roce 1965 zabránit stíhání estébáků, kteří zavraždili tři nevinné lidi; obžaloby byl zproštěn - skutek podle soudců nebyl trestným činem.)

Útlum úřadu je vidět i na číslech: zatímco v prvním roce jeho působení bylo zahájeno 22 trestních stíhání, o rok později dokonce 39, v roce nástupu nového vedení jen 13 a například v roce 2002 už jenom dvě. "To je dáno biologickým faktorem, ti lidé nám prostě umírají," brání se Bret.

Není slyšet špendlík

I teď visí nad dalším osudem ÚDV otazníky. V předpokoji pracovny náměstkyně úřadu chybí sekretářka, pan Bret vaří sám návštěvě čaj. Jeho mluvčí Jan Srb zase v případě potřeby zaskakuje za řidiče a kurýra. Z původních asi sto lidí jich víc než polovina (zabývající se dokumentací) odešla do nového Ústavu pro studium totalitních režimů, který zatím spolu s archivem ministerstva vnitra řídí Pavel Žáček. ÚDV zbývají jen zaměstnanci policie, většinou vyšetřovatelé. Kromě "akce K" pracují asi na 200 případech - namátkou například na zákroku policie proti studentům v roce 1969. "Na ÚDV bude muset zavát čerstvý vítr, do vedení by měli přijít noví lidé, vždyť ti stávající tam dělají deset nebo patnáct let a nevykazují žádné zvláštní výsledky," míní Žáček. Ministr vnitra Ivan Langer ve strohé odpovědi uvádí, že "ÚDV bude muset projít redukcí na nezbytně nutnou velikost a důsledně se zaměřit na trestní řízení".

Obecně panuje názor, že vyšetřování by mělo pokračovat. Pořád jsou naživu konkrétní pachatelé ze sedmdesátých a osmdesátých let, ještě tehdy se třeba střílelo na hranicích. Jenže čas pokročil a vzhledem k postoji soudů se podle odhadu odborníků podaří odsoudit jen ojedinělé případy.

Pochopitelně pachatelé i svědkové postupně vymírají, takže se důraz při objasňování historie bude přesouvat ze soudních síní do knížek a dokumentů. Vyrovnání se s minulostí závisí také na postojích veřejnosti, zdejší sociologové ovšem o nich nepřinášejí jednoznačné zprávy. Podle nejnovějšího průzkumu agentury Median pro Lidové noviny si víc než polovina lidí (54 procent) myslí, že česká

společnost se dostatečně nevypořádala se spolupracovníky StB, jen šestina má za to, že se vyrovnání s minulostí podařilo.

Dlouhodobá šetření agentury STEM na druhou stranu uvádějí, že o vyrovnání s minulostí a třeba lustrační zákon se zajímá asi třicet procent lidí a jejich počet mírně klesá. "Většina má chuť spíš o těch věcech mlčet," říká ředitel STEM, sociolog Jan Hartl. "Pro starší generaci je to bolestná otázka, protože většina rodin měla mezi sebou komunistu. Mladí zase mají pocit, že se jich to už netýká."

Podle Hartla se zájemci o minulost víceméně kryjí s odpůrci komunistického režimu, zatímco také asi třicetiprocentní skupina jeho příznivců si přeje udělat tlustou čáru.

Určitě záleží i na podání. "Když se na politologii probírala sedmdesátá léta jako historická látka, studenti tomu vůbec nevěnovali pozornost. Ale když jsem začal vyprávět svoje osobní zážitky, bylo by slyšet spadnout špendlík," říká Hartl. Stejnou zkušenost má společnost Člověk v tísni. Už roky objíždí základní a střední školy s projektem Příběhy bezpráví. Po promítnutí historického dokumentu se děti baví třeba s pamětníky, kteří prošli uranovými doly. "Ti žáci a studenti reagují perfektně, není pravda, že je to nezajímá. Vidí na vlastní oči, čím ti lidé prošli, a přesto zůstali vitální a veselí," říká ředitel projektu Karel Strachota.

Jedenácti stovkám škol (každá pátá) zbyl z návštěvy "lidí v tísni" film, který dějepisáři promítají i dalším ročníkům. "Děláme všechno pro to, aby ti, co jsou za zločiny zodpovědní, dál národ neoblbovali," říká jeden z účastníků diskusí, nositel Řádu TGM a bývalý politický vězeň František Zahrádka. Nadějně působí i to, že v badatelně archivu ministerstva vnitra vedle sebe sedí jak starší vědci, tak studenti, které doba komunistického režimu zajímá. Šéf archivu Žáček plánuje, že osloví veřejnost. "Chystáme se otevřít nová témata, jako například lustrace. Uspořádáme výstavy, audio- a videoprojekty. A do celé debaty o historii chceme vtáhnout sociology a psychology," říká prozatímní ředitel vznikajícího Ústavu pro studium totalitních režimů.

Nyní ovšem ze zákulisí politiky zaznívá, že právě Žáček jde "na věc" příliš zhurta, a není tedy vhodným kandidátem na definitivního ředitele. I kdyby, problém je, že žádná důvěryhodnější a schopnější postava není na obzoru. Záležet teď bude na nově zvolené dozorčí radě ústavu, jak se rozhodne. V každém případě česká, německá či slovenská zkušenost ukazují, že příští šéfové Ústavu pro studium totalitních režimů i ÚDV budou pro další účtování s komunismem klíčoví.

TOMÁŠ PAVLÍČEK

Kromě "akce K" pracuje ÚDV na 200 případech, například zásahu v roce 1969.

Fotografie:

1. Příklad dobré práce: lavice obžalovaných a pak i rozsudek "vinna" pro paní Brožovou-Polednovou.
foto ČTK

2. Prostě sisyfovská práce. (Pavel Bret)
foto KAREL CUDLÍN

3. Vděčné publikum takové malé české genocidy, soudy to tak ale nevezmou.
foto ČTK

Zpracovatel: [Anopress IT a.s.](#)